

NEZAKONITO IZBJEGAVANJE POREZA NA DOHODAK I OSVRT NA STANJE U RH

Robert Bošnjak, univ. spec. polit., bosnjakr@gmail.com

Doktorand na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, Lepušićeva 6

Doktorski studij Politologija - Međunarodni odnosi

Sažetak: Izbjegavanje poreza na dohodak uobičajena je društvena pojava kojom obveznici iz različitih pobuda, na zakonit ili nezakonit način, žele izbjeći njegovo plaćanje. Radom se želi približiti problem, složenost i razlozi nezakonitog izbjegavanja poreza na dohodak s posebnim osvrtom na stanje u RH budući da njegovo masovno neplaćanje nosi dugoročnu opasnost za svaku državu. Istraživanjem ove teme želi se razjasniti kako i zašto se porez na dohodak izbjegava u RH i što hrvatske porezne vlasti mogu učiniti da ova se pojava suzbije ili barem pokuša svesti u prihvatljivije okvire. Razlozi izbjegavanja ovog poreza u RH pronađeni su u svojevrsnoj sinergiji koju čine nedovoljna sposobnost poreznih vlasti u otkrivanju neplaćanja i porezna presija zbog koje obveznici svoje „spasenje“ traže u poreznoj evaziji. Rad najprije definira nezakonito izbjegavanje poreza na dohodak i objašnjava odnos izbjegavanja poreza s neslužbenim gospodarstvom, potom se razrađuju aktualni modeli izbjegavanja poreza na dohodak u RH i zakonsko sankcioniranje neplatiša te se daje zaključak o razlozima raširene kulture neplaćanja poreza na dohodak.

Ključne riječi: porez na dohodak, nezakonito izbjegavanje, porezna evazija, sankcioniranje, neslužbeno gospodarstvo

ILLEGAL TAX EVASION OF INCOME TAX AND REVIEW THE CASE OF THE REPUBLIC CROATIA

Abstract: Income tax evasion is a common social phenomenon by which taxpayers from various motives, in a legitimate or illegal way, try to avoid paying it. The paper wants to explain the problem, the complexity and the reasons for the illegal evasion of income tax, with special attention to the situation in the Republic of Croatia because mass income tax evasion is a long-term threat to every country. Author wants to clarify how and why income tax is avoided in the Republic of Croatia and what Croatian tax authorities can do to make this phenomenon suppress or at least to put it into more acceptable terms. The reasons for tax evasion in the Republic of Croatia have been found in a kind of synergy due to the inability of the tax authorities to disclose the unpaid and the tax oppression for which the taxpayers are seeking their "escape" in tax evasion. Paper first defines the illegal tax evasion, then explains the relationship between tax evasion with an unofficial economy, then it presents the current models of avoidance of income tax in the Republic of Croatia with legal sanctioning of the perpetrators and in the last chapter it gives conclusion or the widespread culture of income tax evasion.

Key words: income tax, unlawful avoidance, tax evasion, sanctioning, unofficial economy

1. UVOD

Opstojnost svake države, između ostalog, izravno ovisi i o uspješnom prikupljanju poreza, zbog čega se konstanto razvijaju mehanizmi za sankcioniranje neplatiša u cilju redovitog izvršavanja propisanih obveza. Nije tajna da obveznici u načelu nevoljko plaćaju poreze, dok uživanje brojnih javnih usluga koje im države zauzvrat pružaju najčešće uzimaju „zdravo za gotovo“. Stoga se nameće pitanje zašto neki građani odbijaju plaćati poreze, odnosno zašto imaju potrebu prikrivati vlastite prihode? Je li riječ o nelojalnosti i izostanku domoljublja ili pak pripadnosti kriminalnim grupacijama koje parazitiraju na račun poštenih građana koji

izvršavaju sve svoje obveze? Zabrinjavajuća je pojava nekih modela izbjegavanja poreza na dohodak kao pravila ponašanja na koje država uopće ne reagira. Iako ne puni proračune tako izdašno poput poreza na dodanu vrijednost, neplaćanje poreza na dohodak nosi dugoročnu opasnost za svaku državu jer se, izuzev trenutnog gubitka za proračune, posljedično umanjuju i uplate doprinosa za zdravstveno i mirovinsko osiguranje, a čiji su višegodišnji gubici hrvatska konstanta. Stoga se može reći kako je cilj rada približavanje specifičnosti nezakonitog izbjegavanja poreza na dohodak u Republici Hrvatskoj (RH), kako bi se pružio temelj za njegovo daljnje istraživanje u želji za pospješivanjem mjera suzbijanja ove porezne utaje. RH je precizirala uvjete po kojima se izbjegavanje poreza promatra nezakonitim, što podrazumijeva kršenje određenog zakonskog akta i pravedno sankcioniranje prekršitelja. No, postoje brojne radnje obveznika s ciljem izbjegavanja poreznih davanja koje se nalaze na samoj ivici kršenja zakona jer ih zakonodavac nije predvidio ili ih nije na adekvatan način zabranio. Pitanje koje se nameće istraživanjem ove teme jest kako i zašto se porez na dohodak izbjegava u RH i što hrvatske porezne vlasti mogu učiniti da se ova pojava suzbije ili barem svede u prihvatljivije okvire. Obzirom da se utajeni porez na dohodak može promatrati kroz procjenu neslužbenog gospodarstva, isto će se učiniti za RH kako bi se približio problem raširenosti ove pojave. Budući da navedeni pokazatelji ne mogu približiti načine izbjegavanja poreza na dohodak u RH, potrebno je istražiti konkretne primjere kako bi se olakšalo suočavanje s ovom pojavom. Analizom sadržaja javno objavljenih podataka istražiti će se širina i kreativnost hrvatskih poreznih obveznika koji na razne načine vrše utaje poreza, (ne)svjesno dovodeći u pitanje egzistenciju u trećoj životnoj dobi, jer svakim neuplaćenim porezom na dohodak izostaje uplata u mirovinski sustav što posljedično snižava mirovinu svakog neplatiše.

Rad počinje definiranjem nezakonitog izbjegavanja poreza na dohodak, nakon čega se daje procjena raširenosti ove pojave putem odnosa s neslužbenim gospodarstvom, potom se prezentiraju aktualni modeli izbjegavanja poreza na dohodak u RH te se na kraju pruža zaključak o razlozima raširene kulture neplaćanja poreza na dohodak.

2. DEFINIRANJE NEZAKONITOG IZBJEGAVANJA POREZA NA DOHODAK

Definiranje nezakonite evazije poreza na dohodak važno je jer nije svako neplaćanje kažnjivo, budući da se porez može izbjegavati na zakonit i nezakonit način. Zakonito izbjegavanje (eng. *avoidance*) podrazumijeva na zakonu utemeljeno uređenje prilika poreznog obveznika radi smanjenja njegove porezne obveze. S druge strane, nezakonito izbjegavanje poreza (eng. *evasion*) podrazumijeva smanjenje poreza nezakonitim sredstvima, odnosno radnje kojima se porezna obveza otklanja ili prikriva, tj. obveznik plaća manji porez nego što bi prema zakonu bio dužan platiti. Nezakonito se izbjegavanje poreza može izvesti propuštanjem navođenja oporezivog dohotka¹⁷⁸ ili transakcija iz porezne prijave, navođenjem viših odbitnih troškova od stvarnih, propuštanjem podnošenja prijave, hinjenjem transakcija ili smanjenjem iznosa duga lažnim izjavama ili neistinitim prikazima činjenica.¹⁷⁹ Dakle, osnovno obilježje

¹⁷⁸ Obveznik poreza na dohodak fizička je osoba koja ostvaruje dohodak iz različitih izvora (od nesamostalnog rada tj. plaće i mirovine), od samostalne djelatnosti (npr. obrta), od imovine i imovinskih prava (npr. zakup nekretnina), od kapitala (npr. dividendi, opcija i kamata), od osiguranja (npr. premija životnog osiguranja), drugog dohotka i drugih izvora. (IJF, 2009)

¹⁷⁹ Arbutina i Ott, 1999: 29 i 131

nezakonitog izbjegavanja jest protuzakonito djelovanje i kršenje određenih zakonskih odredbi, bez čega nema kašnjenog djelovanja jer u najširem smislu pojma „izbjegavanje poreza označava svako djelovanje poreznog obveznika usmjereno ka umanjivanju ili izbjegavanju porezne obveze.“¹⁸⁰ Primjer navedenog je (ne)plaćanje poreza na dohodak za zaposlenike u nekoj tvrtci, jer ukoliko netko zbog smanjenja opsega posla skрати radno vrijeme i umani broj radnih sati svojih zaposlenika, takvo postupanje predstavlja legalno izbjegavanje porezne obveze. Međutim, ukoliko je tvrtka kao porezni obveznik državi prijavila manji broj sati u odnosu na stvarni fond odrađenih sati zaposlenika, tada je ilegalno izbjegao plaćanje poreza, odnosno utajio je porez.

U Hrvatskoj se literaturi za nezakonito izbjegavanje poreza češće koristi pojam porezna evazija ili utaja, koju se najčešće povezuje s izbjegavanjem neposrednih (izravnih) poreza. U kontekstu izbjegavanja posrednih (neizravnih) poreza, uz termin utaja koristi se i pojam krijumčarenje, kao pojava nezakonitog izbjegavanja poreza na promet i carina. Bejaković¹⁸¹ navodi da nezakonito izbjegavanje poreza znači neplaćanje legalno dospjelih obveza, odnosno porezna je utaja svako neplaćanje na zakonit način utvrđenog poreza. Unutar pojma nezakonitog izbjegavanja poreza može se promatrati i svako „neprihvatljivo smanjenje porezne obveze koju je porezno zakonodavstvo namjeravalo obuhvatiti, ali iz nekih razloga nije, odnosno takva interpretacija zakonskih odredaba koja omogućuje porezne pogodnosti koje zakonodavac nije predvidio i koje su suprotne intencijama zakonodavca“¹⁸², ukoliko isto predviđa svjesno i zlonamjerno tumačenje zakona u cilju izbjegavanje porezne obveze.

U aktualnom kaznenom zakonu RH¹⁸³ nezakonito izbjegavanje poreza podrazumijeva nezakonite radnje opisane u članku 256. i pritom naziva „utaja poreza ili carine“ te su određene i kazneno pravne sankcije za prekršitelje. Iako zakonske norme i kaznenopravne sankcije djeluju vrlo strogo prema neplatišama, Rosen i Gayer¹⁸⁴ navode kako građani oduvijek pokušavaju izbjeći plaćanje poreza na dohodak, od milijunaša koji skrivaju novac u poreznim oazama, do roditelja koji na crno plaćaju dadilje za svoju djecu te pritom upozoravaju kako „kreatori ekonomske politike ne smiju očekivati da će ljudi pasivno reagirati na oporezivanje. Naprotiv, stvaralački će tražiti načine izbjegavanja ili barem smanjivanja svoga poreznog tereta.“¹⁸⁵

Prepoznavanje razlike između nezakonitog i zakonitog izbjegavanja poreza nužan je korak kako bi se država uopće mogla početi baviti ovim problemom. Ukoliko porezne vlasti toleriraju nepoštivanje vlastitih propisa, odnosno kontinuirano kršenje zakona, obveznicima se šalje poruka kako je njihova nelegalna utaja poreza na dohodak zapravo legalna jer ju nitko ne sankcionira, što je opasan presedan koji se postupno može prebaciti i na druge društvene sfere, a što zapravo dovodi u pitanje opstojnost čitave države i društva kojeg ona predstavlja.

¹⁸⁰ Šimović i dr., 2007: 594

¹⁸¹ Bejaković, 2014: 45

¹⁸² Šimović i dr., 2007: 594

¹⁸³ NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15

¹⁸⁴ „...nekoć se nezakonito izbjegavanje poreza obično pripisivalo milijunašima koji su skrivali svoj kapital u švicarskim bankama. Današnji je utajivač više 'majstor' koji se bavi različitim popravcima i čiji dohodak od neslužbenog rada nije prijavljen poreznim vlastima, ili su to roditelji koji utaje porez na nadnice isplaćene dadiljama svoje djece... Opći je dojam da 'svi to rade'“. Rosen i Gayer, 2010: 418

¹⁸⁵ Rosen i Gayer, 2010: 416

3. PROCJENE NEZAKONITOG IZBJEGAVANJA POREZA NA DOHODAK U RH

Neslužbeno gospodarstvo¹⁸⁶ usko je povezano s nenaplaćenim porezom na dohodak, budući da porastom registrirane zaposlenosti rastu prihodi poreza na dohodak čime se povećava službeno gospodarstvo, jer kako je to Karajić¹⁸⁷ utvrdio – ljudi ne rade neprijavljeno svojevrijedno, već zato što nemaju drugog izbora. Kao i ostale dijelove neslužbenog gospodarstva, postotak poreznih prijevара teško je mjerljiv, posebice kod poreza na dohodak, a primjerice američke porezne vlasti procjenjuju kako obveznici dobrovoljno plate oko 80% stvarnih obveza poreza na dohodak.¹⁸⁸ U Europi je siva ekonomija učestala pojava koja ima ozbiljne posljedice za europsko gospodarstvo, uključujući izgubljene porezne prihode, nižu produktivnost i u konačnici sporiju stopu rasta. Graditeljstvo, trgovina robom i uslugama te ribarstvo zajednički su sektori u kojima gotovo sve zemlje bilježe najveći prostor za sivu ekonomiju. Ukupan volumen neslužbenog gospodarstva u Europi se procjenjuje na 18,5 posto BDP-a.¹⁸⁹ Prema podacima istraživanja iz 2014. koje je provela konzultantska tvrtka A.T. Kearney i Friedrich Schneider neslužbeno gospodarstvo, odnosno siva ekonomija, u Hrvatskoj iznosila je 28% BDP-a. „Provedeno istraživanje ukazuje na veličinu sive ekonomije u Hrvatskoj u odnosu na BDP, pa je tako 2008. iznosila 29,6 posto, izbijanjem svjetske financijske krize 2009. godine porasla je na 30,1 posto, no od tada bilježi postojani, no vrlo blagi pad. Tako je 2010. siva ekonomija pala na 29,8 posto, godinu kasnije na 29,5 posto, a 2012. na 29 posto. Rad na crno i niža stopa prijavljivanja posebice u graditeljstvu, trgovini i turizmu najviše doprinose veličini sive ekonomije u Hrvatskoj.“¹⁹⁰ Dio odgovornosti za visoku stopu neslužbenog gospodarstva u RH svakako se nalazi u poreznoj presiji, u svezi čega Laušić¹⁹¹ ukazuje kako je porezni klin na plaće u RH 15% viši u odnosu ekonomski slične Poljsku i Slovačku, a samim time i izravna konkurencija u privlačenju stranih investicija koje otvaraju nova radna mjesta. Podaci ukazuju kako je odnos poreza na dohodak i najviše stope poreza u RH u odnosu na realan BDP po stanovniku izrazito nepovoljan.

Slika 1. Prikaz odnosa poreza na dohodak i prosječnog BDP po stanovniku u EU¹⁹²

¹⁸⁶ Neslužbeno gospodarstvo se pojavljuje u četiri oblika – ilegalno gospodarstvo (proizvodnja i distribucija zakonom zabranjenih dobara i usluga, kao što je trgovanje drogama, prostitucija, ilegalno kockanje), neprijavljeno gospodarstvo (izbjegavanje utvrđenih fiskalnih pravila iz poreznih zakona), neregistrirano gospodarstvo (gospodarske aktivnosti sakrivene od službene statistike) i neformalno gospodarstvo (umanjivanje troškova poduzeća i kršenje administrativnih pravila). Šimović i dr., 2007: 595

¹⁸⁷ Karajić, 2002: 273.-299.; cit. prema: Ott, 2002: 18

¹⁸⁸ Bejaković, 2014: 46

¹⁸⁹ Poslovni dnevnik, 2014

¹⁹⁰ ibid.

¹⁹¹ Laušić, 2016

¹⁹² Šonje, 2016

Ovaj grafikon pokazuje za Hrvatsku nepovoljan odnos poreza na dohodak i prosječnog BDP-a po stanovniku u EU, jer sa stopom poreza na dohodak od gotovo 50%, što je u rangu s najrazvijenijim zemljama EU, hrvatski BDP je na razini ispod 60% onog u EU. Dakle, RH ima vrlo visoko porezno opterećenje dohotka te od svih EU zemalja ponajviše odskaače od najviše stope poreza na dohodak uvećan za prirez u odnosu na realni BDP po stanovniku. Spomenuta razlika upozorava kako je razina neplaćanja poreza na dohodak vrlo visoka, a uz bok Hrvatske, s nešto ipak boljim omjerom BDP-a u odnosu na prosjek EU, nalaze se Grčka i Portugal kao dvije zemlje koje također imaju problema s naplatom poreza na dohodak. Podmirivanje svake porezne obveze, pa tako i poreza na dohodak, smanjuje se s padom tekućeg dohotka i rastom inflacije, odnosno u trenutku iznenadnog smanjenja tekućeg dohotka (zbog inflacije ili recesije) porezni obveznik tek djelomično smanjuje svoju tekuću potrošnju i poseže za novim financijskim izvorima ili jednostavno odlučuje ne podmirivati svoje porezne obveze. Naime, u istraživanjima¹⁹³ povećanje porezne evazije znatno korelira s povećanjem ukupnoga poreznog opterećenja, posebice poreza na dohodak i doprinosa za socijalno osiguranje.¹⁹⁴

Dakle, porezne vlasti ne trebaju očekivati kako će obveznici šutke pristajati na svaki porez, već na razne načine tražiti kako izbjeći prekomjerni porezni teret, a jedan od izlaza će sigurno biti bijeg iz službenog u neslužbeno gospodarstvo. Podaci o visini neslužbenog gospodarstva i poreznog opterećenja poreza na dohodak u RH upozoravaju kako za nezakonito izbjegavanje ne mogu biti odgovorni obveznici, već da je odgovornost na donositeljima političkih odluka, koji svojim (svjesnim ili nesvjesnim) aktivnostima mogu pozitivno ili negativno utjecati na razinu neslužbenog gospodarstva. Naime, obveznici neće plaćati porez ukoliko ih država na to ne prisili, a velika porezna presija dodatno otežava mogućnost primjene sredstva prisile, jer se omjer „uloženo-dobiveno“ sve više mijenja u korist porezne evazije. Posebno zabrinjava odnos poreznog opterećenja plaća i BDP-a u RH, koji upućuje kako se porezna politika mora revidirati jer je uočena vrlo nepovoljna razlika između poreznog opterećenja dohotka i najviše stope poreza u odnosu na realni BDP po stanovniku.

4. PRIMJERI NEZAKONITOG IZBJEGAVANJA POREZA NA DOHODAK U RH

Istraživanjem se utvrdilo kako se nezakonito izbjegavanje poreza na dohodak u Hrvatskoj odvija na različite načine, a uvelike ovisi o kreativnosti prekršitelja i (ne)sposobnosti državnog aparata da ga prevenira i sankcionira. Izvršena je analiza sadržaja javno dostupnih podataka u kojima se spominju neki od oblika izbjegavanja poreza na dohodak u RH u vidu potpunih i djelomičnih utaja ili prijevara povezanih s porezom na dohodak te su izdvojene slijedeće pojave:

- Neprijavljena djelatnost odnosno „rad na crno“ – radnik u potpunosti ne prijavljuje svoj dohodak, niti uplaćuje bilo kakve doprinose¹⁹⁵;

¹⁹³ Madžarević-Šujster, 2002: 119-120

¹⁹⁴ Problem nerijetko predstavlja nemogućnost formiranja odgovarajuće ekonomske politike uslijed tzv. efekta zatvorenog kruga jer visoka razina utajenih poreza izravno dovodi do ostvarivanja manjih državnih prihoda od planiranih, pri čemu država ima dvije mogućnosti ili smanjiti rashode odnosno potpuno odustati od financiranja određenog javnog dobra ili povećati poreze kako bi zadržala postojeću (planiranu) razinu financiranja javnih dobara. Lovrinčević, Marić i Mikulić, 2006: 33-34

¹⁹⁵ RTL, 2015

- Fiktivno zaposlenje na način da se osobi isplaćuju plaća i svi porezi, prirez i doprinosi, a ista uopće ne zaradi svoja primanja¹⁹⁶;
- Fiktivno zaposlenje uz plaćanje doprinosa poslodavcu kako bi se steklo neko drugo pravo poput veće naknade za porodični dopust, jer veći prosjek primanja podiže iznos naknade¹⁹⁷;
- Neplaćanje prekovremenog rada na način da se radniku isplaćuje nužnih 160 radnih sati mjesečno, a ostalo se „poklanja“ poslodavcu¹⁹⁸;
- Izostanak uplate doprinosa na plaću¹⁹⁹;
- Prijavljivanje zaposlenih na minimalni iznos i isplata ostatka plaće u gotovini „na ruke“ posredstvom studentskih honorara ili ugovora o autorskim djelima²⁰⁰;
- Isplata iznosa plaće ispod zakonskog minimuma na način da zaposlenik vraća dogovoreni „višak“ plaće u gotovini vlasniku²⁰¹;
- Lažno korištenje poreznih olakšica za uzdržavane članove obitelji²⁰²;
- Prikazivanje umanjenih prihoda kako bi se steklo pravo na socijalnu pomoć, dječji doplatak ili jeftiniji smještaj djece u vrtićima²⁰³;
- Neizdavanje računa i neevidentiranje prometa od samostalne djelatnosti²⁰⁴;
- Neprijavljivanje dohotka od iznajmljivanja stambenog objekta za stanovanje²⁰⁵;
- Isplata istog iznosa plaće od strane poslodavca usprkos ostvarenoj olakšici za uzdržavanog člana obitelji²⁰⁶;
- Prijave lažnog prebivališta kako bi se platio manji prirez²⁰⁷;
- Prijava lažnog prebivališta s ciljem stjecanja ili uvećanja naknade za javni prijevoz do radnog mjesta²⁰⁸;
- Prijava lažnog prebivališta kako bi se steklo pravo na poreznu olakšicu u svezi područja posebne državne skrbi²⁰⁹.

Navedeni primjeri ne mogu obuhvatiti sve moguće oblike utaje poreza na dohodak, ali isti nedvojbeno upućuju kako je izbjegavanje poreza na dohodak u RH raširena pojava koju čine svi slojevi stanovništva. Postojanje širokog spektra prijevara ukazuje kako država ne čini dovoljno za suzbijanje navedene pojave, a obveznici samo vješto koriste nesnalaženje poreznih vlasti i pritom svoju egzistenciju pronalaze unutar sive ekonomije. Postavlja se pitanje zbog čega su toliko raširene prijevare u vezi s porezom na dohodak, a odgovor treba tražiti u sinergiji različitih čimbenika koje je detektirala Madžarević-Šujster. Naime, ona upozorava na kompleksnost promatranja pojave izbjegavanja poreznih obveza te navodi da

¹⁹⁶ Brdarić, 2014

¹⁹⁷ Glas Slavonije, 2013

¹⁹⁸ Sindikat policije, 2016

¹⁹⁹ Šnajder, 2012

²⁰⁰ Borsky, 2011

²⁰¹ Roda, 2012

²⁰² Forum.hr, 2013

²⁰³ Mrvoš Pavić, 2013

²⁰⁴ Net.hr, 2014

²⁰⁵ Neslužbene procjene govore kako samo svaki deseti najmodavac plaća porez državi, a u nekretninskim krugovima se nagađa kako postoji oko 150 tisuća podstanarskih stanova u RH koji uzimaju državi godišnje oko 300 milijuna kuna poreza. Šunjerga, 2013

²⁰⁶ Fiočić, 2015

²⁰⁷ Barilar i Penić, 2016

²⁰⁸ Frank, 2012

²⁰⁹ Jutarnji.hr, 2014

„...čimbenici koji utječu na porezno ponašanje poreznih obveznika jesu visina poreznog opterećenja, opterećenje zakonskom regulativom, kazne za pokušaj utaje poreza, organiziranost poreznih službi, vjerojatnost otkrivanja utaje, struktura javne potrošnje i kvaliteta javnih usluga te opća svijest o potrebi plaćanja poreza.“²¹⁰ Istraživanje uzroka neplaćanja poreza očito je vrlo složen posao, koji zahtjeva niz empirijskih istraživanja te bi porezne vlasti trebale biti svjesne da obveznici neće uvijek jednostavno prihvatiti plaćanje nekog poreza, čak iako izvršene analize upućuju na suprotno.

Prema Matkoviću²¹¹, država s ciljem sprečavanja neplaćanja poreza na dohodak raspolaže represivnim mjerama vođenja prekršajnog postupka i podnošenja kaznenih prijava protiv poreznih obveznika koji izbjegavaju plaćanje poreza, no očito navedeno nije dovoljno. Naime, RH nedostaje kvalitetniji zakonski okvir koji će poreznim vlastima dati nužne ovlasti i „natjerati“ ih na djelovanje, jer nerazvijene institucije, uz već spomenutu veliku poreznu presiju, dovode do visokog postotka neotkrivenih, a time i nekažnjenih prekršitelja, odnosno do različitih mogućnosti izbjegavanja poreza na dohodak.

5. ZAKLJUČAK

Nezakonito izbjegavanje poreza na dohodak nije nova niti neuobičajena pojava, a krivicu za nju ne treba tražiti u poreznim obveznicima, ne samo što oni u tom slučaju djeluju protivno vlastitim interesima budući da si dovode u pitanje egzistenciju u mirovini, već i stoga što nerijetko nemaju drugog izbora. Pogrešno je shvaćanje kako će obveznici do te mjere biti lojalni svojoj državi da će šutke pristajati plaćati svaki porez. Naime, ljudi su oduvijek bili izrazito kreativni kada im je egzistencija bila ugrožena, a isti obrazac se pokazuje na primjeru izbjegavanja poreza na dohodak. Razlozi izbjegavanja ovog poreza u RH su pronađeni u svojevrsnoj sinergiji koju čine nedovoljna sposobnost poreznih vlasti u otkrivanju neplaćanja i u poreznoj presiji zbog koje obveznici svoj spas traže u poreznoj evaziji. Zabrinjavajućim je ocjenjen odnos poreznog opterećenja na plaće i visina BDP-a u RH u odnosu na EU budući da visoke porezne stope „tjeraju“ građane na poreznu evaziju koji onda po omjeru „uloženo-dobiveno“ procjenjuju isplati li im se prijaviti ili utajiti porez na dohodak. Ukoliko se navedenoj dilemi, pridoda faktor sigurnosti u vidu očekivanog neotkrivanja prijevара od strane poreznih vlasti, dobiva se recept za visoke stope neslužbenog gospodarstva i „isplativih“ utaja poreza na dohodak. Stoga je nužna žurna promjena spomenute percepcije jer je postavljen izrazito opasan presedan prema kojemu porez na dohodak plaćaju samo oni „nesposobni“.

Postojanje vrlo širokog spektra prijevара u Hrvatskoj ukazuje kako država ne čini dovoljno za suzbijanje ovog nepoželjnog ponašanja, a obveznici pritom koriste nesnalaženje poreznih vlasti i egzistenciju pronalaze unutar sive ekonomije. Svakako zabrinjava neučinkovitost poreznih institucija koja posljedično dovodi do visokog postotka neotkrivenih, a time i do nekažnjenih prekršitelja. Upravo brojne mogućnosti kojima se može nezakonito izbjegavati porez na dohodak u RH ukazuju kako porezni aparat teško prati razvoj različitih oblika prijevара, čime neke pojave naprosto postaju uobičajen obrazac ponašanja. Djelovanje poreznih vlasti u praksi ukazuje kako one djeluju najčešće po prijavama fizičkih ili pravnih osoba, nakon čega počinju tražiti konkretnog prekršitelja. Problem spomenutog djelovanja

²¹⁰ Madžarević-Šujster, 2002: 118

²¹¹ Matković, 2014: 98-99

zapravo implicira kako porezne vlasti ovise o prijavama građana koji bi trebali raditi njihov posao, što je dvojbeno iz dva razloga – prvo, zbog činjenice da bi prekršitelji trebali prijavljivati sami sebe ili svoje poznanike – i drugo, zbog toga što bi oštećena strana trebala prijavljivati poslodavca o kojem joj ovisi egzistencija, bilo davanjem otkaza ugovora o radu ili čak propasti samog poslodavca. Nesnalaženje poreznih tijela ukazuje na inertnost i moguću neadekvatnu i/ili nedovoljnu kadrovsku kapacitiranost u otkrivanju i sankcioniranju prekršitelja brojnih oblika neplaćanja poreza na dohodak, ali i na moguće zakonske nedostatke zbog nedostatka ovlasti u djelovanju.

Hrvatski institucionalni okvir očito nije adekvatno ustrojen za uspješno sprječavanje nezakonitog izbjegavanja poreza na dohodak zbog čega je nužno jačanje učinkovitosti nadležnih institucija, a što bi trebao biti smjer razvoja politika ka smanjivanju ove negativne pojave. Budući da su brojna istraživanja, kao i ovo u dijelu koje se odnosi na RH, potvrdili kako izbjegavanje plaćanja poreza na dohodak čine svi slojevi stanovništva, od najsiromašnijih, do onih najbogatijih, uključujući i najviše državne dužnosnike, smanjenje ove pojave treba tražiti u kombinaciji više različitih mjera kao što su prijeko potrebno smanjenje porezne presije, jačanje poreznih institucija, prilagodba zakonskih propisa i u konačnici postupno mijenjanje svijesti obveznika prema nužnosti plaćanja poreza.

LITERATURA

- [1] Arbutina, H., & Ott, K. (1999) *Porezni leksikon s višejezičnim rječnikom*. Institut za javne financije, Zagreb
- [2] Barilar, S. i Penić, G. (2016) *Jutarnji list*, DOSSIER CRNOJA Lažno prebivalište, utaja poreza, fizički sukobi, zatvor, sporni kredit... [e-journal] Dostupno na: <<http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/dossier-crnoja-lazno-prebivaliste-utaja-poreza-fizicki-sukobi-zatvor-sporni-kredit...-a-ratni-invalid-nije-jer-je-bio-ranjen-nego-zbog-bolesti-mozga/91876/>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [3] Bejaković, P. (2014). *Porezna evazija i kako je sankcionirati*. Političke analize, 5(20), 45-50.
- [4] Borsky, M. (2011) *Moj posao*, Isplata plaće na ruke. [e-journal] Dostupno na: <<http://www.moj-posao.net/Savjet/70305/Isplata-place-na-ruke/14/>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [5] Brdarić, B. (2014) *Večernji list*, Sabu terete i za fiktivno zapošljavanje u vukovarskom Komunalcu! [e-journal] Dostupno na: <<http://www.vecernji.hr/hrvatska/sabu-terete-i-za-fiktivno-zaposljavanje-u-vukovarskom-komunalcu-961284>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [6] Fiolić, J. (2015) *Dnevnik.hr*, Veće plaće! [e-journal] Dostupno na: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/pocela-isplata-vecih-placa-za-milijun-radnika---367485.html> (pristupljeno 12.5.2016)
- [7] Forum.hr (2013) *Porez na inozemne mirovine*. [online] Dostupno na: <<http://www.forum.hr/showthread.php?t=699255&page=3>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [8] Frank, R. (2012) *Novi list*, Policijom na lažna prebivališta: Riječki KBC na prijevoz zaposlenika troši 15 milijuna kuna. [e-journal] Dostupno na: <<http://www.novolist.hr/Vijesti/Rijeka/Policijom-na-lazna-prebivalista-Rijecki-KBC-na-prijevoz-zaposlenika-trosi-15-milijuna-kuna>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [9] Glas Slavonije (2013) *Zapošljavanje u trudnoći kod HZZO-a više ne može proći, trudnice će na sud*. [e-journal] Dostupno na: <<http://www.glas->

- slavonije.hr/216717/1/Zaposljavanje-u-trudnoci-kod-HZZO-a-vise-ne-moze-proci-trudnice-ce-na-sud> (pristupljeno 12.5.2016)
- [10] Jutarnji.hr (2014) [e-journal] *PAO I ŠEF ZADARSKE KRIM POLICIJE Optužen da je muljao na putnim troškovima i povratu poreza*. Dostupno na: <<http://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/pao-i-sef-zadarske-krim-policije-optuzen-da-je-muljao-na-putnim-troskovima-i-povratu-poreza/590353/>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [11] Karajić, N. (2002) *Siromaštvo i neslužbeno gospodarstvo u Hrvatskoj-kvalitativni aspekti*. Financijska teorija i praksa, 26(1), 273-299.
- [12] Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15), čl. 256
- [13] Institut za javne financije (2009), *Porezni vodič*. [PDF] Dostupno na: <http://www.ijf.hr/porezni_vodic/1-09/dohodak.pdf> (pristupljeno 5.5.2016)
- [14] Laušić, F. (2016) *Jutarnji list*, Porezni klin u RH na više plaće 15% je veći nego u Poljskoj i Slovačkoj. [e-journal] Dostupno na: <<http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/studija-o-ucinku-poreznih-stop-a-porezni-klin-u-rh-na-vise-place-15-je-veci-nego-u-poljskoj-i-slovackoj/104089/>> (pristupljeno 14.5.2016)
- [15] Lovrinčević, Ž., Marić, Z., & Mikulić, D. (2006). *Maastrichtski kriteriji i uključivanje sive ekonomije–slučaj Hrvatske*. Privredna kretanja i ekonomska politika, 16(106), 28-65
- [16] Madžarević-Šujster, S. (2002). *Procjena porezne evazije u Hrvatskoj*. Financijska teorija i praksa, 26(1), 117-144.
- [17] Matković, B. (2014) *Računovodstvo i porezi*, Prekršajna i kaznena odgovornost za neplaćanje poreza i carine. [e-journal] Dostupno na: <<http://www.racunovodstvo-porezi.hr/sites/default/files/casopisprivitak/ripup14-04-098.pdf>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [18] Mrvoš Pavić, B. (2013) *Novi list*, "Umreženo češljanje". Novi Zakon o socijalnoj skrbi izbacit će uljeze iz sustava. [e-journal] Dostupno na: <<http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Umrezeno-cesljanje-.Novi-Zakon-o-socijalnoj-skrbi-izbacit-ce-uljeze-iz-sustava>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [19] Net.hr (2014) *Nepropisno radi 32 posto taksista, najviše kazni za neizdavanje računa i nelegalnu vožnju* Dostupno na: <http://net.hr/danas/hrvatska/inspekcija-porezne-nepropisno-radi-32-posto-taksista/> (pristupljeno 24.5.2016.)
- [20] Ott, K. (2002) *Neslužbeno gospodarstvo u Republici Hrvatskoj 1990-2000*. Financijska teorija i praksa, 26(1), 1-30.
- [21] Poslovni dnevnik (2014), *Siva ekonomija u Hrvatskoj iznosi 28 posto BDP-a* [e-journal] Dostupno na: <<http://www.poslovni.hr/hrvatska/siva-ekonomija-u-hrvatskoj-iznosi-28-posto-bdp-a-280856>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [22] Roda – Roditelji u akciji (2012) *Prava radnika*. [online] Dostupno na: <<http://forum.roda.hr/threads/71490-prava-radnika>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [23] Rosen, H.S. i Gayer T. (2010) *Javne financije*. Zagreb, Institut za javne financije.
- [24] RTL (2015), *Drastične kazne urodile plodom: u Hrvatskoj u padu rad na crno!* [e-journal] Dostupno na: <<http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/1597574/drasticne-kazne-urodile-plodom-u-hrvatskoj-u-padu-rad-na-crno/>> (pristupljeno 11.5.2016)
- [25] Sindikat policije (2016) *Nepoštivanje odredbi Kolektivnog ugovora*. [online] Dostupno na: <<http://www.sindikotpolicije.hr/nepostivanje-odredbi-kolektivnog-ugovora.aspx>> (pristupljeno 16.5.2016)
- [26] Šimović, J., Rogić Lugarić, T. i Cindori, S. (2007) *Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 14(2), 591-617

- [27] Šnajder, T. (2012) *Poslovni dnevnik*, Što kada poslodavac ne uplati doprinose? Pitali smo stručnjaka. [e-journal] Dostupno na: <<http://www.poslovni.hr/vijesti/sto-kada-poslodavac-ne-uplati-doprinos-pitali-smo-strucnjaka-203656>> (pristupljeno 12.5.2016)
- [28] Šonje, V. (2016) *Jutarnji list*, Enormno visoka 40-postotna stopa poreza na dohodak potiče – iseljavanje. [e-journal] Dostupno na: <http://www.jutarnji.hr/biznis/enormno-visoka-40-postotna-stop-poreza-na-dohodak-potice-iseljavanje/3749934/> (pristupljeno 14.5.2016)
- [29] Šunjerga, M. (2013) *Večernji list*, Inspektori u lovu: Porez bi morale plaćati 144 tisuće najmodavaca. [e-journal] Dostupno na: <<http://www.vecernji.hr/hrvatska/inspektori-u-lovu-porez-bi-morale-placati-144-tisuce-najmodavaca-623904>> (pristupljeno 12.5.2016)

